

Veno Taufer

O abecedi lingve franke

Če je literatura lingva franka, ki govori o subtilnosti človeka in zanj, usmerjena k odprtim in kreativnim odnosom med ljudmi v družbi, potem so simboli, arhetipske situacije, paradigme, ki jih ustvarja ta literatura, nosilna abeceda njene komunikacije. To je tisto temeljno, kar pride do bralca, kar se ga emocionalno in miselno najprej dotakne, ga zdrami, vznemiri, morda celo prizadene. Če ni tega temeljnega, je vsako nadaljnje besedovanje odveč. Ta abeceda sporoča o nečem v jeziku, vendar je v resnici po svojem dogajanju pred jezikom, ga ustvarja. V svoji človeški in družbeni arhetipskosti sploh omogoča identifikacijo z neko izkušnjo, bralcu odpira vrata vanjo.

Naj opozorim na neko arhetipsko paradigmo, ki je bila napisana pred štiristo leti, vendar svoje aktualnosti nikakor še ni izgubila. Nasprotno, 22. poglavje Cervantesovega romana o "našem Gospodu don Kihotu", kot se je junaškemu vitezu poklonil Unamuno, se mi zdi paradigmatsko za pustolovščine sodobnega pisatelja.

Don Kihot in Sančo Pansa srečata skupino z oboroženci zastraženih in vklenjenih ljudi. Vitez in bralci zvemo, da so kraljevi kaznjenci, ki jih s silo ženejo na galejo. Don Kihot nemudoma reagira in vpraša: "Ali je mar mogoče, da kralj komu dela silo?" Vitez že takoj postavi stvari na pravo mesto: ljudi ne žene siloma kralj sam, marveč red, zakon, Platon bi rekel "dobri del duše", ki predstavlja razumnost družbe in Države skozi simbol Kralja. Pravica sama Don Kihota ne zanima, zanj je pomembno, "razdirati nasilje in pomagati siromakom in jim stati ob strani". Tu je pomembna sintagma: "stati ob strani". Na vztrajno spraševanje ugotovi: "Spoznal sem, da bi utegnil biti vzrok vaše pogube pri prvem, ker mu je na natezalnici upadel pogum, pri drugem pomanjkanje denarja, pri tretjem, ker ni imel nikogar na svoji strani, pri četrtem

naposled kriva sodnikova sodba; tako se pravica, ki ste jo imeli na svoji strani, ni izkazala." Kljub temu predirnemu pogledu bi Don Kihot ostal še zmeraj na ravni sočustvovanja. Pomembno je, kaj in kako zdaj ukrepa. Ne zahteva le osvoboditve teh ljudi, "ki jih tlačijo oblastneži", pravi namreč: "... zdi se mi okrutno, delati sužnje iz ljudi, ki sta jih Bog in narava ustvarila svobodne", marveč svoji prošnji pristavi grožnjo, da bo sicer sam s sulico in mečem ter "hrabro roko" posegel vmes. Zastavi nič manj kot svoje življenje. To tudi udejani: strast mu zavre kri in razburi dušo. Boj, v katerega posežejo odločilno tudi sami galjoti, se konča z njihovo osvoboditvijo. Vitezovo sočutje je evoluiralo v aktivno so-čut, revolucionarno solidarnost. Z njim smo zdaj na mejni črti, onkraj katere je neka nova resničnost, resničnost dogodivščine, ki je poezija. Pod svojo roko, v svojem dejanju je začutil resničnost svojega pogleda na stvari, njihovo težo. Zdaj jih, te stvari, privzdigne, oblikuje sam, in to zato in tako, da bi jih tudi drugi zagledali in videli sebe med njimi. Kaj stori? Od osvobojenih galjotov zahteva, naj si spet nataknejo verige in se gredo poklonit gospe Dulsineji Toboški in ji povejo: "... da vas pošilja in se ji priporoča njen vitez". To ni kaka nerazumnost, poljubnost, norost. Vitez gre še zmeraj za ta svet in zaradi njega. Svet lahko spreminjamo samo s tisto močjo, ki jo imamo, zaradi tistega, kar bi radi dali. Pesnikova sila ljubezni mu da s so-čutjo moč, da z njo oblikuje resnice, stvari, mere sveta, jih udejanja v pesem. Zaradi ljubezni je Don Kihot deležen vse bralčeve identifikacije, še zmeraj z njim sodeluje. Zato Don Kihotove prigode še ni konec.

Galjoti njegovi zahtevi razumno ugovarjajo, saj bi jih tako navezane policija spet polovila; predlagajo v zamenjavo molitvice za njegove namene. In Don Kihotu je spet zavrela kri in spet se je pognal v boj, a brez upa zmage; bil je prebunkan huje kot kdaj in še oropali so ga za povrhu. Toda spreminjanje sveta v poezijo se nadaljuje. Pesem išče ravnotežje svojega pogleda v kaosu sveta. Bralec ob tako nesrečno plemenitem bojevniku postane razdvojen, vznemirjen, dogodivščina ga zabava in gani. To je ganjenost pred sveto preproščino, ki je tako globoko posvečena v svojo preproščino, da je skrivnostna. Pesem je zmuzljiva, večpomenska, vendar navzoča. Vitez pesni so-čutno, boleče, telesno, ne-srečno, ljubezensko. Ne smemo pozabiti, da je pred to dogodivščino in po njej navzoča misel na Dulsinejo Toboško – torej ljubezen, ki daje vsemu početju pomen. Don Kihot je tako noro nasilen do galjotov, ker hoče, da se gredo poklonit njegovi izbranki. Komaj dve poglavji pozneje, skupaj z osuplim Sančom Panso zvemo, da vitez sploh ni tako noro zaljubljen in da dobro ve, kdo in kaj je njegova Dama. Vendar v isti sapi vztraja, da ta gospa, "zasluži, da bi bila gospodarica vsemu vesoljstvu", to pa zato, "ker je moji ljubezni potrebna". Njegovi ljubezni pa je potrebna, ker si to "domišlja", si jo v svoji domišljiji upodablja, kakršno si želi. Njegova Dulsineja ima lastnosti, "ki bolj od vseh drugih budita ljubezen": lepoto in plemenitost. Ti dve največji in popolni izmišljotini sta hkrati tudi največji in pravzaprav najbolj resnični lastnosti, ki delata Don Kihotovo ljubezen ne le noro, marveč resnično. Resnično namreč

tako, da je to tisti potrební del nečesa, kar vitez potrebuje za svojo ljubezen. Ta ljubezen pa ni le Dulsineja, marveč prav vse, kar vitez počenja. Vse njegovo življenje znotraj sveta pesnitve in torej veliko več, kot lahko sam zaobjame. Zato je neizogibno, da, potem ko ga na Pansovem "otoku" Vojvodinja vzame v logični precep, odgovori: "Bog ve, ali je Dulsineja na svetu ali ne, in ali je fantastična ali ni fantastična; to so stvari, ki jih ne gre preiskovati do skrajnega konca." Don Kihot je tako svojo ljubezen dal v oklepaj svojega življenja, pesnitev z živim junakom je dokončno uveljavila ljubezen z vsemi njenimi zmišljotinami kot skrivnost neke resnice ljubezni.

Ko Don Kihot osvoboženim galjotom predlaga, naj si verige spet nadenejo, jim govori, naj se poklonijo skrivnosti: ko bi si jih nadeli prostovoljno, iz spoštovanja in spoznanja ljubezni, ki je skrivnost življenja, bi se poklonili skritosti usode. Ko so bile verige snete, so bile v tistem hipu najtesneje nadete: pesem je zazvenčala z verigami. To je zvenčanje k spoznanju ljubezni, kajti šele v njeni službi, službi pesmi-ljubezni za življenje, nas čaka svobodna pot. Don Kihot deluje, vendar ne iz moralnega stališča, marveč iz svojega temeljnega impulza dogodivščine v neznanu. Zatorej to njegovo dejanje ni etično dejanje, ker je etično, temveč je etično zato, ker je dejanje.